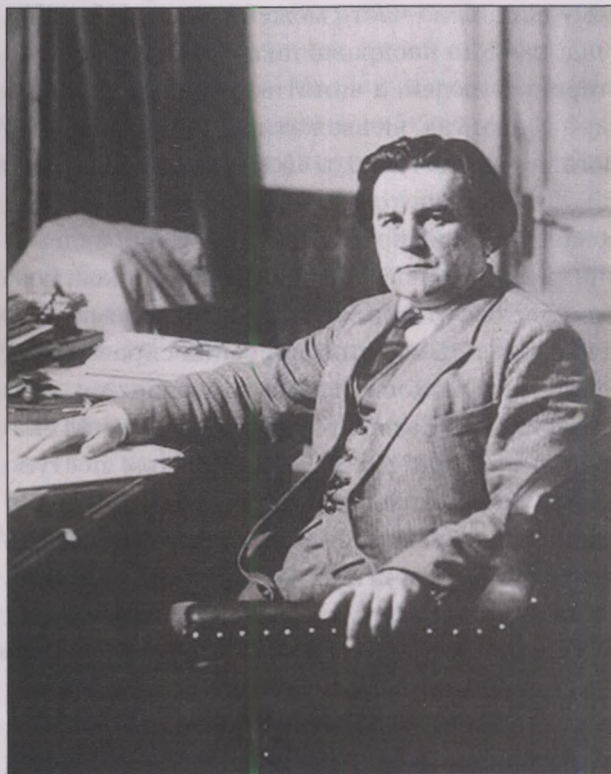


# КОХАННЯ СУПРЕМАТИСТА. ЖІНКИ У ЖИТТІ КАЗИМИРА МАЛЕВИЧА

Ігор КОЛЯДА, професор кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти  
НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук

*«...з тобою лінія мого життя  
матиме продовження  
до найвищих вершин  
мого мистецтва...»*

Рідкісне сьогодні ім'я Казимир – означає «оголошувати», «глашати», що говорить про світ», «проповідник», «оповідач», «Казати-миру». Найкраще цей тип чоловіків можна охарактеризувати словами, які Ромен Роллан вклав в уста свого персонажа Жана Крістофа, що промовив перед смертю: «Якщо б повернутися, щоб знову боротися». Його енергетика ніби створена з окремих частин, які гармонійно поєднуються між собою. Звичайно, це всього лише звукове сприймання імені, однак чи не тому Казимир Малевич, прагнучи до самовираження, як це прийнято сьогодні говорити, на своїх полотнах, так часто використовував ламаний штрих і мозаїчну композицію? Принаймні його захоплення кубізмом з погляду енергетики імені дуже обґрунтоване. Зазвичай імпульсивність починає проявлятися в характері Казимира з самого дитинства. Він вельми самолюбний і частенько ця якість робить його досить різким у спілкуванні. Однак до лідерства Казимир прагне вкрай рідко, воліючи бути просто незалежною людиною. Тому серед людей з цим ім'ям мало конфліктних людей, хоча, звичайно, постояти за себе вони можуть. Казимири – екстраверти, відкриті всьому світу, але іноді здатні до рефлексії. У багатьох випадках рухливість енергетики імені знаходить своє відображення в допитливості й чудовій уяві Казимира. Його можуть цікавити питання, пов'язані з найрізноманітнішими сферами людської діяльності, і, зазвичай, ці інтереси не бувають поверхневими. Навпаки, захопившись якою-небудь ідеєю, Казимир починає досить поглиблено вивчати питання, не шкодуючи ні часу, ні сил. Однак часто, як тільки на горизонті з'являється щось нове і варте уваги, Казимир надовго може забути про свої старі інтереси і з тим же ентузіазмом переключиться на нові. Часом це заважає йому доводити справу до кінця,



і, якщо він бажає домогтися успіху в якій-небудь галузі, йому треба звернути увагу на мінливість у своїх уподобаннях. Наприклад, щоб втрата інтересу до справи не шкодила йому, він може взяти собі за правило ставити перед собою конкретну мету, як численні сходинки на своєму шляху, і не залишати своїх занять доти, поки не буде досягнута хоча б якась проміжна мета. У цьому випадку йому хоча б не доведеться починати з нуля після повернення до старих занять. Не піддаються впливу, погрозами від них нічого не доб'єшся, краще постаратися їх зацікавити. Потребують розуміння та любові, хоча справляють враження, до яких не підступитися. Для самореалізації йому необхідні сприятливі умови й обставини. Носій імені Казимир приймає дуже близько до серця невдачі. У дитинстві Казимир виявляє важкість і впертість характеру. Він завдає багато клопоту своїм батькам. Казимир, зазвичай, росте досить незвичайною і неординарною дитиною. Так, він ще в ранньому дитинстві має власну думку майже про все, що відбуваєть-

ся, і при цьому намагається це всіляко довести спочатку своїм батькам, а потім і всім своїм учителям у школі. Пізніше, зрозумівши, що його думка не завжди може бути прийнята всіма оточуючими беззаперечно, Казимир часто стає просто неймовірно впертим і примхливим. Причому він дійсно часто може просто зробити вигляд, що його насправді цікавлять певні поради сторонніх людей, а чинитиме при цьому він усе одно тільки так, як вважатиме правильним сам. Його впертість і навіть егоїзм не завжди дають такому талановитому і за природою своєю обдарованому Казимиру зуміти досягти справді значних вершин у його навчанні, цьому також може перешкоджати надмірна лінь. Так Казимир буде успішним тільки в тих серйозних справах, якими він зуміє захопитися по-справжньому, а ось «спалахнути» Казимир справді зможе від чого завгодно. І при цьому якщо раптом поступово він усе ж охолоне до цієї справи, то, повірте, він кине її без найменшого жалю і з новими силами переключиться на що-небудь новеньке. Однак цього разу ентузіазму Казимира цілком може вистачити на все, він реально може практично з нуля почати якийсь інше захоплення і при цьому зможе домогтися в ньому справді значних успіхів. Сміливі, іноді задержуватися. Носії імені обдаровані сильною інтуїцією, непогані психологи. Відрізняються ґрунтовним підходом до всіх своїх вчинків, ощадливістю. Він послухає поради, проте все зробить по-своєму. Уміють володіти собою, це люди з розвиненим почуттям обов'язку. Казимир воліє працювати, ніж витратити час на розмови. Із захопленням якоюсь справою Казимиром дуже важко спілкуватися на сторонні теми, за своїми думками та турботами він може просто не чути співрозмовника. Тим не менше, якщо ви зумієте цікаво розповісти про що-небудь та ще супроводити свою розповідь якимись авантюрними моментами, ви можете захопити його увагу надовго. Люблять читання; особливо їм подобаються книжки, в яких описуються пригоди й подорожі. Казимир буде дуже наполегливо торувати собі певну дорогу в житті, а вроджена впертість, також внутрішній стрижень завжди допоможуть йому в цьому. Однак щасливчиком Казимира назвати зовсім не можна: так, майже всього в житті йому доводиться домагатися тільки самотійно. Проте удари долі не можуть вибити

його з сідла і позбавити природного оптимізму. Казимир – оптиміст за вдачею. Він з тих людей, яких називають володарями золотих рук. Любов і ненависть зривають у них повільно, але залишаються надовго. Притаманна йому захопленість буде супроводжувати Казимира і в його особистому житті. І при цьому їх обраниця завжди повинна пам'ятати про те, що Казимир у будь-який момент цілком може переключити всю свою увагу вже на абсолютно новий об'єкт власного обожнювання. Правда, треба зауважити, що якщо все-таки глобально сімейне життя його буде влаштовувати, то Казимир, звичайно, стане просто чудовим чоловіком, обов'язково хорошим батьком і неймовірно дбайливим господарем.

Перша дружина художника носила таке ж ім'я, як і він. З дочкою місцевого фельдшера Казиминою Зглейц 24-річний К. Малевич познайомився в Курську, чимале значення для вирішення живописця одружитися мало ім'я майбутньої дружини. 27 січня 1902 року в католицькому храмі Успіння Богородиці відбулося вінчання подружжя.

У шлюбі у Казимира і Казимири народилося троє дітей. Старший син Анатолій народився у 1901 році і помер у 14 років від тифу. Про існування другого сина, Георгія, стало відомо недавно, біографи Малевича про нього не згадують, інформації про його життя немає, тільки запис у метричній книзі про народження 5 червня 1902 року і хрещення 16 жовтня того ж року. Ось як пише у 1974 р. про Казимиру Іванівну сестра Малевича Вікторія Северинівна у листі до онучки Малевича й Казимири, Нінель Миколаївни Бикової: «Ты знала свою бабушку, когда она стала бабушкой. Я же знала её ещё до рождения твоей мамы. Это была весёлая, жизнерадостная женщина, немного хаотична, но весьма трудолюбива, отзывчивая, щедрая. Она была любима нашей семьёй, она не была в семье чужой, она была своя, родная. Она прекрасно шила и тем помогала семье. Она была энергична и предприимчива. Но ей хотелось жить, она была очень темпераментна. Разве это порок? Дедушка твой всего себя отдавал искусству, и она томилась, как птичка в клетке, ей хотелось больше радости и чувства, отданного ей и только ей».

Дочка Галина (у заміжжі Бикова) народилася у 1905 р., у дорослому житті була людиною

творчою і різнобічно обдарованою. Вона стала дитячим музичним керівником і педагогом, писала музику, зокрема для військового духового оркестру. Чоловік Галини Казимирівни був військовим, а сама вона в старості працювала бібліотекарем, грала на гітарі, захоплювалася рукоділлям. Померла Галина Бикова у 1973 р., до цього деякий час після смерті чоловіка вона жила з донькою, Нінель Биковою.

Згідно з деякими даними, у союзі Казимира і Казимири Малевичів у 1904 р. народилася також дочка Іванна (Геванна). Проте в автобіографічних розповідях самого художника, а також в інших джерелах немає ніякої інформації про те, як склалася доля дівчинки.

Дружина-тезка життя з творчою людиною довго не витримала. Малевич, який сім'ю любив, не ставив її на перше місце в списку пріоритетів. Після переїзду Казимири Іванівни до Москви з Курська батько сімейства ще довгий час жив окремо, а спільне життя виявилось пов'язаним з безліччю труднощів і частими сварками. У 1909 р. дружина влаштувалася на роботу фельдшеркою в психіатричній лікарні Мещерського. Через деякий час Казимира залишає дітей у співробітника психлікарні (завгосп Михайло Фердинандович Рафалович) і виїжджає в Україну, де через спалах епідемії віспи була потреба в медиках. За альтернативної версії, втеча дружини художника відбулася не без участі її колеги, лікаря з тієї ж психлікарні. Однак точні дані про цього лікаря відсутні, що свідчить про його епізодичну роль у долі Казимири Іванівни. Усе життя Казимира Іванівна пропрацювала медсестрою. Коли нацисти окупували Таганрог, пішла працювати у концтабір, вважаючи, що якщо туди потрапить онук Ігор (старший син доньки Галини), вона зможе йому допомогти. Працювала у бараці для хворих на тиф. Ризикуючи життям, вивозила поплонених під виглядом померлих. Померла, заразившись тифом.

30-річний К. Малевич, який приїхав до Мещерського, близько знайомиться з 20-літньою Софією Рафалович, дочкою завгоспа лікарні, яка і дбала про його дітей під час відсутності матері. Незабаром Софія і Казимир почали жити в цивільному шлюбі. Розлучення перша дружина художнику довго не давала, але кінець кінцем у 1909 р. Софія і Казимир одружили-

ся. Вікторія Малевич, сестра художника, допомагала подружжю виховувати дітей. Згадуючи потім шлюб брата з Рафалович, Вікторія розповідала, що нова дружина сильно відрізнялася від Казимири. Якщо Казимира Іванівна вимагала до себе багато уваги, то Софія Михайлівна увагу і турботу віддавала чоловікові. Багато в чому підтримка другої дружини допомогла становленню Малевича як художника, у перший час вона навіть забезпечувала сім'ю, оскільки праця живописця прибуток не принесла. У голодні найтяжчі роки Софія Михайлівна в'язала авоськи і продавала їх на ринку, заробляючи на харчування родини. Дружина художника писала дитячі оповідання, друкував твори книговидавець Ситін. Довгий час подружжя не мало дітей. Лише на 11 році подружнього життя, у 1920 р. у пари народилася дочка Уна (Анна). Однак виховати дочку Софія Михайлівна не змогла: у 1925 р. вона померла від туберкульозу.

Донька живописця Уна свій перший паспорт отримала в Ленінграді. Документ виданий на основі метрики РАГСу Вітебська, у якому дівчина значилася як Уна-Анна Казимирівна. Виросла Уна дівчиною красивою, від батька взяла веселу вдачу й енергійність. Після смерті батька залишилася в Немчиновці, де жив дід по матері Михайло Рафалович, потім здобула освіту в Гірничому інституті Ленінграда. Дочка художника пережила блокаду, потім пішла на фронт, де служила радисткою. У повоєнний час Уна працювала в геолого-розвідувальних експедиціях у Криму, в Північнокавказькому регіоні й Туркменії. Перший шлюб уклала з Борисом Марицьким, народила 3 дітей, після чого поїхала до Туркменії, де зустрілася з Василем Уріманом. У другому шлюбі Уна Уріман народила ще двох дітей, померла у 1989 р. в Небіт-Дазі.

З українкою Наталією Андріївною Манченко старший на 23 роки Казимир Малевич одружився у 1927 р. «Я все думаю о судьбе своей, что она привела тебя для меня и меня тебе отдала как под охрану душу мою, как покою, который нужен мне, как бы сердце мое охранить хотела для дальнейшей моей работы, для дальнейшего восхождения. Так продолжится линия жизни моей с тобою к достижениям высот искусства. Теперь я цел и собран с тобой в единую силу, и ты протерпишь все до конца со мною», – писав

він своєму ангелу-охоронцю Наталії. За 8 років подружнього життя Наталії Манченко, вірній дружині живописця, довелося пережити непрості часи. Її не прийняла родина Малевича (вона не сподобалась матері Людвізі Олександрівні), друзі Казимира: В. Стерлігов називав її куркою, Рождественський – «випадковістю». Але Казимир її кохав. У листах до неї він писав: «Милая и дорогая Наташа», «Целую тебя крепко, любящий тебя Казик», «Целую крепко-крепко, боюсь чтобы не хрупнула. Целую, Казик». «Моя любимая Наташенька, как хочу тебя видеть, ты не можешь себе представить. Золото мое, моя родная, ты спишь и не слышишь ласковых слов, а я их тебе говорю каждую ночь, когда ложусь спать. Целую тебя всей душой своей, ты моя единственная любовь. Но так же, как на словах не знаю, как ласкать тебя, так не знаю, как писать письма ласковые, чтобы они не были похожи ни на чьи».

Наталія неодноразово переживала з приводу складних відносин чоловіка зі сталінською тоталітарною системою, та й перед смертю художник повільно згасав від онкологічного захворювання 2 роки. Про подальші роки життя Наталії Андріївни залишив спогади академік Дмитро Лихачов, який зустрівся з нею відразу після похорону К. Малевича. «Вона працювала коректором. Була скромною, тихою працівницею, що виконувала сумлінно роботу, особливо ні з ким не спілкувалася. Вона була досить стриманою, про Малевича нічого не розповідала. Постійно потерпала від органів держбезпеки, які тримали її під пильним наглядом». Академік Лихачов ледве вмовив її передати до Російського музею частину картин, що їй належали за умови не продавати, не переміщати до інших музеїв і обов'язково експонувати у залах музею. Вона померла 1990 р., дочекавшись офіційного визнання творчості її чоловіка на батьківщині та виставки його картин у 1988 р.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Український авангард 1910–1930 років [Ізо-матеріал] : альбом / автор і упоряд. Д. О. Горбачов. – К. : Мистецтво, 1996. – 400 с. : іл.
2. Горбачов Д. О. «Він та я були українці» / Д. О. Горбачов. – К. : Сім студія, 2006. – 456 с.
3. Горбачов Д. Всесвіт Малевича з центром у Києві // Україна. – 1988. – № 29. – С. 11–12.

4. Горбачов Д. Казимир Малевич і Україна // Український модернізм 1910–1930. – Хмельницький, 2006. – С. 63–68.

5. Вежбовська Л. Таємниця «Чорного квадрата» як альтернатива посмішці Джоконди : До 125-річчя від дня народження К. Малевича / Л. Вежбовська // Україна молода. – 2003. – 4 березня. – С. 13.

6. Велигоцкая Н. Дорогами Малевича : остановка: Автор «Чёрного квадрата» начинал как украинский самодеятельный / Н. Велигоцкая // Киев. телеграф. – 2005. – № 10. – С. 18.

7. Велигоцкая Н. Дорогами Малевича: остановка Конотоп // Киев. телеграф. – 2005. – № 10. – С. 18, 23.

8. Дикун Л. Нові факти біографії Малевича / Л. Дикун // Образотворче мистецтво. – 2001. – № 4. – С. 15.

9. Залишилися без шедеврів земляка : (Доля картин К. Малевича в Україні) // Київ. відомості. – 2005. – 3–9 червня. – С. 10–11.

10. Малевич о себе. Современники о Малевиче. Письма. Документы. Воспоминания. Критика : в 2 т. / [авторы-составители И. А. Вакар, Т. Н. Михненко]. – М. : RA, 2004.

11. Малевич К. Розділи з автобіографії художника / К. Малевич // Хроніка 2000. – 1993. – Вип. 3–4. – С. 241–247.

12. Найдено О., Горбачов Д. Малевич Мужичський / О. Найдено, Д. Горбачов // Хроніка 2000. – 1993. – Вип. 3–4. – С. 210–230.

13. Найдено О. Як наше покоління розуміє Малевича // FAÏNE ART. – 2008. – № 2. – С. 76–83.

14. Новикова О. Хто ви, Казимире Малевич? / О. Новикова // Дзеркало тижня. – 2005. – № 26. – С. 16.

15. Папета О. Невідомий Малевич / О. Папета // День. – 2004. – 20 лютого. – С. 8.

16. Петрова О. Дещо з архіву та з сучасного мистецтва України / О. Петрова // Сучасність. – 2000. – № 12. – С. 119–133.

17. Сто знаменитих художників XIX–XX вв. – Харьков : Фолио, 2006. – 511 с.

18. 100 найвідоміших українців. – К. : Орфей, 2002. – 584 с.

19. Український авангард 1910–1930 років. – К., 1996. – 3–5 с. додатку.

20. Щербанська Д. Малевич і Далі поділяють людей на ангелів та демонів / Д. Щербанська // Україна молода. – 2005. – 21 липня. – С. 13.